

Gaarde i Søndbjerg Sogn.

Deres Ejere og Brugere.

Ved A. Gadegaard.

SØNDBJERG SOGN hører til de Sogne, der er fattige paa historiske Efterretninger, ikke mindst fordi der her aldrig har været Hovedgaarde eller Sædegaarde, hvortil der har været knyttet særlige Optegnelser. Dertil kommer, at det er vanskeligt at identificere de enkelte Gaarde, fordi saa faa af dem har haft Navn i Modsætning til andre Sogne, hvor saa at sige hver eneste Gaard har haft Navn gennem Aarhundreder.

De mest kendte Gaarde i Søndbjerg Sogn er "Helleriis" og "Østergaard", som begge to ligger paa den sydøstlige Side af Thyholm ned mod Fjorden og hvis Jorder i sin Tid stødte sammen paa en lang Strækning, før end de blev udstykkede.

"Helleriis".

Matr. Nr. I a af "Helleriisgaard.

I Kancelliets Brevbøger for 28. November 1617 findes følgende "Missive til Mogens Kaas": Hr. Christen Resen, Sognepræst til Vestervig-Agger har berettet, at der holdes en Sandemand af Tredieparten af "Helleriisgaard" i Søndbjerg Sogn, og af de to andre Parter i Gaarden, som tilhører ham, er det paalagt ham at holde to Soldater, hvorover han besværer sig meget. Mogens Kaas skal undersøge, om Hr. Christen besværes mere med at holde disse Soldater end andre, der ligeledes holder Soldater.

Hvornaar Hr. Christen har afhændet Gaarden vides ikke, men i Følge Jordebog over "Ørum Gods" hørte "Helleriis" i 1631 under denne. Fæsterne var Michel Jensen og Mads Pedersen. Landgilden var: 1 Td. Smør, 1 Skovsvin og 12 Td. Havre.

I Refs Herreds Tingbog nævnes i 1658-60 Fæsterne Søren Povlsen og Christen Laursen.

Ved Kronens Salg af "Ørum" 1661 er "Helleriis" nævnt under Bøndergodset og ligeledes i Følge Matriklen af 1664. Fæsterne var da Søren Povlsen og Thomads Jepsen, der i Afgift svarer ½ Td. Byg til Hr. Niels (Reest) og til Husbonden ½ Td. Smør, 1 Svin og 7½ Td. Havre.

Ved Matriklen af 1688 blev "Helleriis" Hartkorn sat til 9 Td. 4 Sk. 3 Fdk. 1 Alb. og heraf er 5-6-2-¼ Ryttergodts, mens 3-6-1-¼ hører under "Ørum".

"Helleriis" beboes paa dette Tidspunkt af Fæsteren Knud Jensen og Hustru. De har tilsyneladende været almindelige Bønderfolk efter deres Omgangskreds og Børnenes Giftemaal at dømme. Allerede 1703 overtages Fæstet af deres ældste Søn Jens Knudsen, hvis Fæstebrev er dateret: "Dronninglund" d. 18. Oktober 1703 og underskrevet af Regimentsskriver Ulsøe. Reduceret Htk. 3 Tdr. 6 Skp.

Knud Jensen blev boende paa Gaarden optaget af offentlige Tillidshverv, indtil han døde 1714, 71 Aar gl. Hans Hustru døde 1708, 60 Aar gl.

Af en Undersøgelserforretning over Ryttergodset i Hassing-Refs Herreder Aar 1707 ses følgende om "Helleriis":

Bygningernes Tilstand: 14 Fag Raaling, 12 Fag Lade, 3 Fag Stald, 18 Fag Fæehuus; nok Stald- og Fæehuus 12 Fag.

Qvæg og Bæster: 1 Hoppe, 2 Hesteplage, 2 Stude, 3 Kiør, 4 Ungnød og 16 Faar.

Korn i Laden: 2 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg, 10 Tdr. Havre.

Udsæd: 3 Tdr. Vinterrug, 15 Tdr. Byg og 10 Tdr. Havre.

Skade af den store Storm: 6 Tdr. Rug, 6 Tdr. Byg og 20 Tdr. Havre.

Anmærkning: Døgtig og behøver ingen Hjælp. Af den hele Hartkorn tilkommer Hr. Etatsraad Klingenberg Herligheden.

I Følge en tilsvarende Undersøgelse i 1712:

Bygningernes Tilstand: 6 Fag Raaling, 5 Fag Lade, 2 Fag Stald, 6 Fag Fæehuus, Rytterhuus ved Magt.

Qvæg og Bæster: 1 gl. Hest, 1 ung Hest, 1 Plag, 3 Kiør, 2 Stude, 3 Ungnød og 10 Faar.

Udsæd: 2½ Tdr. Vinterrug, 3 Tdr. Byg og 9 Tdr. Havre. 1 Læs ondt Høe kan bjerges og nogle ringe Fladtørv.

Anmærkning: Goed Tilstand.

1716 bortsælger Kongen en stor Del af sit Ryttergodts, deriblandt alt i Søndbjerg Sogn. Den 16. Novbr. nævnte Aar skøder Hans Majestæt Kong Frederik d. 4 til Hr. Niels Ibsen, Indvaaner i Holstebro, sin Anpart i "Helleriis", Htk. 5-6-2-¾, som beboes af Knud Jensen (Fæsteskitet er ikke rettet). Den 11. Juni 1721 sælger Hr. Niels Ibsen, der nu ejer "Tvis-Closter" samme Anpart til Povl v. Klingenberg "Høyriis" paa Mors.

10. Jan. 1724 findes et Pantebrev fra Jens Knudsen, boende i "Helleriis" til velædle unge Karl, Jørgen Sørensen paa "Lund", Morsø, 225 Rdl. mod Pant i "Helleris" med fuldt Hartkorn: 9-4-3-l.

Det maa formodes, at han har købt Gaarden samme Aar, 1724, og Jens Knudsen er da den første Selvejer. Dette blev dog kun af kort Varighed. Hvad der er Aarsag til, at Panthaveren Jørgen Sørensen nogle Aar efter overtager Gaarden, vides ikke, men i Maj 1727 sælger J. S. "Helleriis" til velagtede unge Karl Christen Povlsen Nørgaard. Vitterlighedsvidne er Enevold Sørensen paa "Jølbygaard" til hvem Chr. Povlsen samtidig udsteder en Panteobligation paa 300 Rdl. mod Prioritet i "Helleriis".

Jens Knudsen blev i 1718 gift med Kirsten Jensdatter, og de blev boende paa Gaarden nogle Aar efter, at Chr. Povlsen havde overtaget den. Chr. Povlsen blev i 1728 gift med Anne Olesdatter, og Aaret efter blev Sønnen Povl født, men det har været en lidet levedygtig Familie, idet Povl dør 1 Aar gl., og

5 senere fødte Børn allesammen dør lige efter Fødselen. Dertil kommer, at Chr. Povlsens Hustru dør i Januar 1737, 33 Aar gl., og Chr. Povlsen dør samme Aar i November, 46 Aar gl.

Umiddelbart efter bliver Gaarden solgt til Løjtnant Joachim Heinrich Marsvin, der er døbt i Hjortdal Kirke i Thy d. 13. Marts 1707. Han var, som Navnet antyder, af adelig Afstamning og var uddannet ved Militæret. Ifølge "Dansk Adels Kalender" var han Menig 1727 ved Soldatesken i Grønland; 1737 Fændrik reforme; 1738 Fændrik ved nørrejydske national. Inf. Reg.; 1742 Løjtnant; 1748 boede han paa "Helleriis". 1751 Kaptain; 1752 demitteret; 1761 Afsked med Oberstløjtnants Rang.

Den 12. Oktober 1768 døde han paa "Vorgaard" som Slægtens sidste Mand og blev begravet 24. s. M. i Bælum Kirke. Løjtnant Marsvin blev 1750 gift med Birgitte Kierstine Damstrøm, der paa dette Tidspunkt ejede "Østre-Hindsels" efter sin afdøde Mand Fr. Leth. Løjtnant Marsvin synes ikke at have været særlig godt økonomisk stillet. Han laaner 22. April 1746 550 Rigsdl. af Fuldmægtig Peder Møller paa "Bratschou" i Hanherred mod Pant i "Helleriis" med Bygninger og Besætning samt 50 Lod forarbejdet Sølv, 5 Lod forarbejdet Kobber, 3 Lod forarbejdet Tin, 2 Lod do. Messing og en Mængde Indbo. Efter at det er udslettet, laaner han af samme Mand 900 Rdl.

Foruden "Helleriis" ejede Løjtnant Marsvin en "halv Bondegaard" i Serup, Odby Sogn, som beboedes af Jens Pedersen. Han solgte Gaarden af gl. Htk. 2-5-1-1½ til Mogens Christensen, Flovlev, den 27. Marts 1749. Hans Majestæts Premierløjtnant, som han blev betitlet, solgte 21. Aug. 1750 "Helleriis" med sin kjære Huusfrues gode Villie og Samtykke og efter Akkord med Hr. Mads Staby til "Gudum-Kloster" til Hr. Christen Jensen Staunstrup i Flønder Sogn. Købesummen er ikke opført, men den blev betalt i rede Penge. Hartkornets Størrelse er som sædvanlig 9-4-3-1. Besætningens Størrelse var: 8 Heste og Hopper, 6 Køer, 4 Stude, 4 Ungfæ og 50 Faar, - en lidt anden Fordeling end nu om Stunder.

Chr. J. Staunstrup var en stor Jorddrot, idet han ejede flere Gaarde i Sønderbjerg-Odby Sogne samt enkelte Gaarde i det øvrige Thy. Han købte bl. a.

"Østergaard" i Serup af Hr. Knud Hee (Søn af den tidligere Sognepræst) den 27. April 1761 og solgte den igen 1768 til sin Svingersøn Christen Christensen Korsgaard paa "Sønderscou", Venø. C. C. Korsgaard var Søn af den anden store Jordbesidder i Sønderbjerg-Odby: Christen Knudsen, der bl.a. ejede "Ballegaard", "Korsgaard" og ca. 10 andre Gaarde i Sognene. Chr. J. Staunstrups Datter Johanne blev som omtalt gift med Christen Knudsens Søn paa "Sønderscou" og deres Søn, Jeppe Christensen Korsgaard blev omkring 1780 Ejer af "Vestergaard" i Sønderbjerg (nu N. Brogaards Gaard).

Staunstrup indsendte 1757 Ansøgning og fik samme Aar Bevilling af Kong Fr. d. 4 til at bygge en Vejmølle ved "Helleriisgaard", hvor Landmændene kunde faa malet deres Korn, mod herefterdags at svare alle Skatter og Paabud af 2 Tdr. 1 Skp. Mølleskylds Hartkorn, dog med Vilkaar: at den byggende Mølle indrettes ikke større og ikke anderledes end i Proportionen af bemeldte 2 Tdr. 1 Skp. Mølleskylds Hartkorn og at hver og samme Vejmølles efterkommende Ejere retter og forholder sig med Malingen og i andre Maader efter de om Møllævæsenet allerede udgangne eller herefter allernaadigst udgivende Forordninger, saa og stedse holder Møllen i forsvarlig Stand.

Chr. J. Staunstrup sælger "Helleriis" omkring 1764, men Skødet har det ikke været muligt at finde noget steds. Formodentligt har han solgt den til Anders Povlsen Korsgaard, der 26. Juli 1765 sælger Gaarden til Mons. Herman Jensen. Undtaget var 2 Agre beliggende i Sønderbjerg Bys Mark i "Taragger" som A. P. Korsgaard tidligere havde solgt til Hans Nielsen i "Nør-Cappel". Købesummen for "Helleriis" var 1850 Rdl.

Chr. J. Staunstrup bosætter sig straks derefter paa "Blistrup", Morsø, som han dog først køber den 26. April 1771. Godsets Htk. var 23-0-0-0, med Bøndergods i alt 177 Tdr. Htk. for 13,870 Rdl.

(Historisk Årbog For Thisted amt 1933, side 379-383)